UNIOS POLITIKK FOR PRAKSIS I HØYERE UTDANNING

Universitetene og høyskolene har mange ulike samfunnsoppdrag. Et sentralt oppdrag er å utdanne kompetent arbeidskraft. I henhold til lov om universiteter og høyskoler skal høyere utdanning være basert på det fremste innen forskning, faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap. Praksis kan være en viktig arena for utvikling av erfaringskunnskap både for profesjonsfagene og disiplinfagene. Det er likevel viktig å skille mellom disiplinutdanningene og profesjonsutdanninger i utvikling av politikk for praksisstudier i høyere utdanning.

For disiplinfagene kan praksis gi studentene nyttig erfaringskunnskap og bidra til bedre læringsutbytter knyttet opp mot fagenes arbeidslivsrelevans. For profesjonsfagene, der studiets målsetting er å utdanne kandidater til å utøve en spesifikk profesjon, vil studentenes læring gjennom praksisstudier være en forutsetning for å oppnå forventet sluttkompetanse.

Det kan være en styrke både for studenten og arbeidslivet at bachelor- og eller masteroppgaver skrives på oppdrag fra og i samarbeid med praksissted.

10 punkter for gode praksisstudier

- Praksis skal være valgt som læringsform fordi det er relevant for studiets innretning og studentenes sluttkompetanse.
- Det må utarbeides gjensidig forpliktende samarbeidsavtaler mellom utdanningsinstitusjon og praksisfelt.
- Samspill mellom lærested og praksisfelt må forankres på egnet ledernivå, og avtalene må evalueres jevnlig på hvordan de følges opp og praktiseres.
- Praksis krever skikkelig finansiering. Det er viktig at ressursene følger oppdraget, slik at de blir brukt der de er tiltenkt.
- For de helse- og sosialfaglige utdanningene må kommunehelsetjenesten få tilsvarende lovkrav og rammebetingelser som spesialisthelsetjenesten, for å sikre omfang og kvalitet i veiledet praksis.
- Økonomi og finansiering i tilknytning til praksis må synliggjøres i samarbeidsavtalene mellom utdanningsinstitusjon og praksisfelt.
- Tilleggsutgifter for studentene som følger av praksis, må dekkes gjennom stipendordninger.
- Praksisstudier skal foregå i autentiske yrkessituasjoner under veiledning av personer med relevant yrkesutdanning og yrkespraksis.
- Det må være et krav at praksisveiledere skal ha formell veiledningskompetanse.
- Godt og systematisk samarbeid om studentenes praksis vil være et viktig bidrag til å styrke kontakten mellom de høyere utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet.

Utfordringer

En rekke undersøkelser peker på utfordringer i tilknytning til praksis i høyere utdanning. Utfordringer knyttet til tilgang, kvalitet og relevans på praksisplasser er godt dokumentert. Mange av praksisveilederne arbeider under stramme rammebetingelser, og mange praksissteder har utfordringer med tilgang til formell veilederkompetanse. Det eksisterer usikkerhet omkring ansvar, rolle og funksjoner og det er mangel på forpliktende avtaler, kvalitetssikring og finansiering.

Unio mener følgende kriterier må sikres for å lykkes med relevant og kvalitativt god praksis:

- Praksis er relevant for studiets innretning og studentenes læringsmål.
- Praksis skjer gjennom et formalisert samarbeid mellom UH-institusjonene og praksissted.
- Praksis følges av en finansiering som tar høyde for de faktiske kostnadene ved praksis.
- Praksis skal, i likhet med resten av studiet, være kvalitetssikret, veiledet og vurdert.

Relevans

Unio mener praksisdelen av et studium er en læringsform som kan være valgt eller pålagt, avhengig av hvorvidt denne aktiviteten anses som grunnleggende nødvendig for å sikre at studentene oppnår den definerte sluttkompetansen for studiet. Relevant praksis er avhengig av læringssituasjoner som gir studentene mulighet til å oppnå de forventede læringsutbyttene for den aktuelle praksisperioden og/eller den samla sluttkompetansen. For profesjonsfagene skal praksisdelen sikre studentene innføring i ulike sider ved profesjonen, og være en kopling mellom innhold og arbeidsmåter i den teoretiske undervisningen og praktisk utøvelse av yrket. Praksis gir faglig fordypning og grunnlag for refleksjon i studiet. En god praksis eksponerer studentene for alle sider ved yrket – også de utfordrende – og hjelper studentene til å stå rustet til den virkelighet de skal ut i etter endt studieløp. Praksis er også et viktig element i den løpende skikkethetsvurderingen, i de utdanningene der det er relevant.

I disiplinfaglige utdanninger kan praksis være yrkesutplassering som del av studieløpet, hvor studentene får bruke fagkunnskap på relevante praktiske oppgaver og får arbeidserfaring tilknyttet sitt fagfelt. Studentene kan også få praksiserfaring gjennom utforskende og studentaktive læringsformer eller som del av eksamensordningen. Uavhengig av innretning, må målet være at praksis oppleves som meningsfullt og gir studentene god anledning til å knytte sammen erfarings- og forskningsbasert kunnskap samtidig som kravene til teoretisk og vitenskapelig læringsutbytte opprettholdes.

En forutsetning for studentenes læring og opplevelse av meningsfull praksis, er at de får praksisoppgaver som er i tråd med det faglige kunnskaps- og erfaringsnivået de befinner seg på. Verken studenten eller tredjepart må utsettes for den risiko som kan følge av at en student blir satt til å håndtere saker eller situasjoner vedkommende ikke er kvalifisert for. Mange av studiene med stort innslag av praksis er knyttet til helse- og velferdstjenester der studentene møter sårbare grupper som barn, eldre og syke.

Formalisert samarbeid

For at praksisdelen av et studium skal fungere tilfredsstillende, er det viktig at utdanningsinstitusjonene har en faglig fundert basis for forståelsen av praksis, og tilfører tilstrekkelige ressurser for å sikre kvalitet. Dette omfatter studentenes forberedelse til praksis, kontakt mellom studiested og praksissted før, under og ved avslutning av praksis, samt praksiserfaringenes plass i studiehverdagen. Studentenes tilbakemeldinger om at praksisstudiene er som et lottospill (jf. rapport fra NOKUT) aktualiserer behovet for godkjenningsordninger av praksissteder som læringsarenaer.

Tilgang på relevante praksisplasser vil variere avhengig av fag og utdanning. Ulikheter i fagtradisjoner forutsetter en bred tilnærming til hva praksis i høyere utdanning kan bestå i. Det er vesentlig at fagmiljøenes autonomi og kompetanse er grunnlaget for slike vurderinger.

Det må utarbeides gjensidig forpliktende samarbeidsavtaler mellom utdanningsinstitusjon og praksisfelt. Disse må omfatte punkter om planlegging, gjennomføring og etterarbeid, kvalitetskrav til praksisstedene, kompetansekrav til veilederne og finansiering. Avtalene må ta opp i seg de krav som stilles i eventuelle rammeplaner og retningslinjer for den aktuelle utdanningen.

Samspill mellom lærested og praksisfelt må forankres på egnet ledernivå, og avtalene må evalueres jevnlig på hvordan de følges opp og praktiseres. Resultater fra evalueringene må rapporteres i utdanningsinstitusjonens kvalitetssystem og danne grunnlag for kontinuerlig forbedringsarbeid. Avtalene må også omfatte krav til jevnlig rapportering på samarbeid om fagutvikling og forskning.

Det er avgjørende at:

- praksisveileder kjenner til studentenes forkunnskaper, kompetansemål og arbeidsmåter på studiested
- UH-ansatte har god kunnskap om innholdet i praksisstudiet
- UH-ansatte kjenner til trender og utfordringer i praksisfeltet
- ansatte i praksisfeltet deltar i forskning- og utviklingsarbeid som med-forskere, til eksperimenter eller på annen måte samler inn data
- praksisveileder bidrar i videreutviklingen av innhold i studietilbudene
- UH-ansatte bidrar til videreutvikling av innhold i praksisstudiene
- det sikres gjensidig erfaringsutveksling på tvers av studiested og praksissted

Universitetene og høyskolene har ikke bare ansvar for egne studieprogram og egen utvikling, men også for å bidra aktivt til fagutvikling i arbeidslivet gjennom å tilføre ny kunnskap. Godt og systematisk samarbeid om studentenes praksis vil være et viktig bidrag til å styrke kontakten mellom de høyere utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet.

Finansiering

Kvaliteten og relevansen på praksisdelen av studiene er avhengig av gode samarbeidsløsninger mellom studiested og praksisfelt. Et godt samarbeid vil også legge grunnen for kunnskapsutvikling og kunnskapsoverføring. For å lykkes med dette er det behov for gode rammebetingelser, inkludert finansiering. I dag er finansiering av praksisplasser og veiledere i mange sammenhenger en akilleshæl. Uten bedre rammebetingelser er det vanskelig for virksomhetene i praksisfeltet å prioritere å bruke knappe ressurser på praksisveiledning og -organisering.

Kostnader vil variere avhengig av blant annet utdanning, hvilket studieår studenten befinner seg i, organiseringen av praksis i UH-institusjonene og på praksisstedet, samt valg av praksismodell. Basisbevilgningen til UH-institusjonene må styrkes slik at praksis i studiene kan sikres nødvendig kvalitet og relevans. Derfor må kategorisystemet gjennomgås for bedre å svare til de reelle kostnadene ved et studium, inkludert praksis. I dag er det tilsynelatende ingen sammenheng mellom utdanningenes finansieringskategorier og de respektive utdanningenes praksisstudier.

Hva som er en formålstjenlig finansieringsordning for praksis vil variere mellom de ulike utdanningene. Uavhengig av finansieringsordning mener Unio det er viktig at ressursene følger oppdraget, slik at de blir brukt der de er tiltenkt. Det er utdanningsinstitusjonene som har det formelle ansvaret for hele utdanningen, også for praksisstudiene. Økonomi og finansiering bør være en synlig del av de gjensidig forpliktende samarbeidsavtaler mellom utdanningsinstitusjon og praksisfelt, uavhengig av hvorvidt praksis finansieres over UH-institusjonene eller praksisfeltets bevilgninger.

For de helse- og sosialfaglige utdanningene mener Unio at kommunehelsetjenesten må få tilsvarende lovkrav og rammebetingelser som spesialisthelsetjenesten for å sikre omfang og kvalitet i veiledet praksis. Lovkrav og finansiering vil bidra til å sikre kapasitet og kvalitet på praksissteder i kommunene.

Praksis innebærer også kostnader for studentene. UH-loven fastslår at statlige universiteter og høyskoler ikke kan «kreve egenbetaling fra studenter for ordinære utdanninger som fører frem til en grad eller yrkesutdanning». Mange studenter får praksis langt unna studiestedet. Krav om obligatorisk bestått praksis som forutsetning for å avlegge eksamen påfører disse studentene ekstra utgifter knyttet til bolig og reiser i forbindelse med praksis. Unio mener at de økonomiske belastningene studentene påføres med obligatorisk praksis bryter med gratisprinsippet i høyere utdanning. Ekstra utgifter som følger av praksis må derfor dekkes gjennom stipendordninger.

Veiledning og vurdering

Praksisstudiet skal være veiledet og vurdert. Praksisstudier skal foregå i autentiske yrkessituasjoner under veiledning av personer med relevant yrkesutdanning og yrkespraksis. Det mangler i dag felles forståelse av hva dette innebærer og hvilken tidsressurs som skal settes av til oppgavene. Manglende ressurser til kompetanseheving for praksisveiledere og tilrettelegging for opprettholdelse av veiledningskompetanse, samt begrenset tid til veiledningsoppgaven er en utfordring. Kvalitetssikring, veiledning og vurdering er et felles ansvar for utdanningsinstitusjonene og praksisfeltet. For å gjennomføre faglig gode veiledninger og vurderinger av studentene, må ansatte tilknyttet studieprogrammene være i jevnlig kontakt med studentene og praksisveilederne.

God veiledning er vesentlig for god kvalitet i praksisstudiene. Praksisveileders kompetanse må bestå av både yrkeskompetanse, akademisk kompetanse, veiledningskompetanse og kompetanse i å jobbe kunnskapsbasert. Unio mener det må være et krav at praksisveiledere skal ha formell veiledningskompetanse og gode muligheter til vedlikehold og videreutvikling av denne. En formalisert veilederutdanning vil bidra til dypere forståelse for veilederoppgaven og også bidra til et veilederfellesskap.